

УДК 378.147

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

© Т. О. Вінник

Обґрунтовуються педагогічні умови культурологічної підготовки майбутніх учителів початкових класів, а саме: забезпечення позитивної мотивації майбутніх учителів до культурологічної підготовки та відповідної рефлексивної позиції стосовно її удосконалення; опанування майбутніми вчителями сукупності культурологічних знань та набуття ними культурологічних вмінь практичного їх застосування; залучення майбутніх учителів до активної культурологічної діяльності

Ключові слова: майбутні вчителі початкових класів, культурологічна підготовка, педагогічні умови, культурологічна підготовленість

In the article is emphasized the topicality and importance of culturological training of the future teachers of primary school. The author tries to ground pedagogical conditions of this process on the base of results of current studies and analysis of scientific-pedagogical sources. The first condition is a guaranteeing of positive motivation of the future teachers of primary school. It is directed on overcoming of contradictions and negative stereotypes of culturological activity and formation of internal motivation for mastering the culturological knowledge and skills, development of cognitive activity and consciousness of the importance of reflexive position in personal and professional improvement. The second condition is a consciousness, understanding and mastering by the future teachers of the system of knowledge about culturological teaching and skills of its practical use in the context of modern requirements to the professional-pedagogical activity and personal qualities of teacher of the primary classes. The third condition is an involvement of the future teachers in active culturological activity. It is directed on the rational choice and combination of traditional and innovative methods and forms of culturological training of students, stimulation of their activity for mastering the structural components of culturological preparedness

Keywords: future teachers of primary school, culturological training, pedagogical conditions, culturological preparedness

1. Вступ

Сучасна освітня ситуація в Україні потребує якісно нового рівня системи професійної підготовки майбутніх учителів, вагоме місце у якій має зайняти культурологічна підготовка. Майбутній фахівець має опанувати не тільки складові компоненти своєї професії, але й мати можливість здобувати глибокі гуманітарні знання, оскільки вони сприяють формуванню достатнього культурологічного рівня, що має відповідати міжнародним стандартам, серед яких знання закономірностей розвитку вітчизняної та світової цивілізації.

Актуальність і значущість підвищення культуротворчого потенціалу освіти зумовлює необхідність оновлення навчальних планів і програм, модернізації змісту професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи у напрямі забезпечення їх культурологічного спрямування. Статус і роль учителя як професіонала і культуротворчої особистості при цьому мають визначатися культурологічною підготовленістю. Для вчителя початкової школи це особливо важливо, оскільки він забезпечує входження молодшого школяра у найбільш сенситивний період його соціального й особистісного розвитку в складний і розмаїтий світ сучасної культури [1].

2. Літературний огляд

Теоретико-методологічні та дидактичні аспекти культурологічної підготовки учнівської молоді розглядали Г. Васянович, А. Арнольдова, Л. Буева, І. Кефелі, Г. Дегтярьова, О. Музальов, Г. Онкович та інші; питання культурологічного змісту освіти дослі-

джували З. Донець, І. Луцька, М. Булигіна, Т. Іванова, Л. Руденко, О. Макареня та ін.

Загальні питання реалізації культурологічного підходу у системі освіти обґрунтовано у дослідженнях Є. Бондаревської, І. Зязюна, О. Рудницької, В. Слассьоніна, Г. Тарасенко; педагогічні умови культурологічної підготовки студентів досліджено у роботах Н. Крилова, В. Маслова, С. Прийми, О. Шевнюка; інформаційне та методичне забезпечення культурологічних курсів вивчали В. Виткалов, Л. Зеліско, фахову спрямованість культурологічної підготовки – З. Скринник, З. Гіптерс та інші.

У зв'язку з професійною підготовкою вчителя початкової школи досліджено його методичну, естетичну, організаційну культуру (І. Артемьєва, С. Литвиненко, Л. Гарбузенко, В. Борщенко), культуру розумової праці (І. Ігнатова), комунікативну (О. Савченко, В. Садова), інформаційну (Р. Гуревич, А. Коломієць, С. Прийма, Н. Островерхова), емоційну культуру (Т. Стас, П. Анісімов, О. Кулеба, І. Могилей, О. Самарокова, Т. Яценко та ін.).

Для нашого дослідження важливими є наукові висновки В. Гриньової про педагогічну культуру майбутнього вчителя, котра є педагогічною системою й водночас її елементом, особистісним утворенням, діалектичною, інтегрованою єдністю педагогічних цінностей, між якими існують певні зв'язки і відношення, що формуються, реалізуються та вдосконалюються в різноманітних видах професійно-педагогічної діяльності й спілкування, визначаючи характер і рівень останніх [2].

Проблема культурологічної підготовки майбутніх учителів початкової школи як важливої складової професійної підготовки та професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців ще не стала предметом окремого наукового дослідження. Організація навчання й професійної підготовки в контексті культурологічної спрямованості потребує необхідності створення відповідних педагогічних умов, реалізація яких у системі навчально-виховної роботи університетів сприяла б ефективності культурологічної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

3. Мета та задачі дослідження

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати педагогічні умови культурологічної підготовки майбутніх вчителів початкової школи як важливої складової професійної підготовки і професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців.

Для досягнення поставленої мети були вирішені наступні задачі:

1) довести значущість забезпечення позитивної мотивації майбутніх учителів до культурологічної підготовки та відповідної рефлексивної позиції стосовно її удосконалення;

2) обґрунтувати важливість опанування майбутніми вчителями сукупністю культурологічних знань та набуття ними культурологічних вмінь практичного їх застосування;

3) теоретично проаналізувати проблему залучення майбутніх учителів до активної культурологічної діяльності як педагогічну умову культурологічної підготовки.

4. Педагогічні умови ефективності культурологічної підготовки

Теоретично обґрунтовуючи педагогічні умови, що сприятимуть ефективності культурологічної підготовки майбутнього вчителя початкової школи, ми спиралися на психологічні дослідження Я. Божович, Л. Виготського, О. Леонтьєва та інших про те, що ефективність будь-якого процесу зумовлена внутрішніми та зовнішніми чинниками.

У контексті нашого дослідження до внутрішніх чинників ми відносимо мотивацію одержання вищої педагогічної освіти, наявність інтересу до поглибленого вивчення культурологічно спрямованих навчальних дисциплін, усвідомлення значущості й необхідності оволодіння культурологічними знаннями, вміннями, сформованості особистісно-професійних якостей в аспекті майбутньої професійно-педагогічної діяльності культурологічного спрямування та постійної потреби в їх самовдосконаленні й саморозвитку. Щодо зовнішніх чинників, то до них ми, перш за все, відносимо навчально-виховне середовище університету, спрямоване на ефективність культурологічної підготовки майбутніх фахівців.

Узагальнюючи різнобічність підходів до сутності педагогічних умов, у дослідженні ми розглядаємо їх як комплекс структурованих певним чином об'єктивних обставин і можливостей, від яких залежить ефективність культурологічної підготовки майбутніх учителів початкової школи у цілісній системі

навчально-виховного процесу університету, що передбачає досягнення мети і вирішення завдань означеної підготовки.

Виходячи з вищевисловленого та базуючись на методологічному принципі єдності свідомості особистості і діяльності, що дозволяє комплексно, цілісно та інтегративно підійти до розуміння зовнішніх внутрішніх чинників (зовнішнє через внутрішнє), ми припустили, що культурологічна підготовка майбутніх учителів початкової школи буде ефективною за таких педагогічних умов: забезпечення позитивної мотивації майбутніх учителів до культурологічної підготовки та відповідної рефлексивної позиції стосовно її удосконалення; опанування майбутніми вчителями сукупністю культурологічних знань та набуття ними культурологічних вмінь та досвіду їх практичного застосування; залучення майбутніх учителів до активної культурологічної діяльності.

Реалізація цих умов, на наш погляд, має забезпечити якісну культурологічну підготовку майбутніх учителів початкової школи в умовах освітнього процесу університету.

Значущість першої педагогічної умови зумовлена фундаментальними психолого-педагогічними висновками про те, що позитивна мотивація сприяє мобілізації всіх психічних процесів індивіда, підвищенню пізнавальної морально-вольової активності, розкриваючи потенційні можливості особистості та узгоджуючись з її потребами, інтересами й переконаннями.

Для створення позитивної мотивації у системі освітньої роботи університетів необхідно передбачити систему відповідних заходів, спрямованих на ефективність культурологічної підготовки таким чином, щоб їх зміст, форми і методи сприяли усвідомленню майбутніми вчителями необхідності, значущості та цінності оволодіння культурологічними знаннями та вміннями для майбутньої професійно-культурологічної діяльності.

Теоретично обґрунтовуючи означену педагогічну умову ми зупинились, перш за все, на трактуванні мотивації психологами (Б. Ананьєв, Л. Божович, О. Леонтьєв, А. Маслоу, С. Рубінштейн, П. Якобсон та інші), які розглядають її як складну, багаторівневу, неоднорідну систему збудників, що вміщують в собі потреби, мотиви, інтереси, ідеали, емоції, норми, цінності тощо.

Мотив як усвідомлене стимулювання майбутніх учителів до професійно педагогічної діяльності культурологічного спрямування формується в міру того, як майбутній вчитель початкової школи оцінює, усвідомлює та зважає спрямованість навчально-виховного процесу університету, вбачаючи перед собою мету, яка перед ним поставлена. Неперевершене значення при цьому має оцінка діяльності через те, що саме вона зумовлює виникнення позитивної або негативної мотивації [3].

Отже, забезпечення позитивної мотивації майбутніх учителів початкової школи до культурологічної підготовки має бути спрямовано на подолання протиріч і негативних стереотипів щодо культурологічної діяльності, формування внутрішньої

мотивації до оволодіння культурологічними знаннями та вміннями, пізнавального інтересу як провідного мотиву культурологічної підготовки, бо саме інтерес-це найбільший стимул для набуття знань, розвитку пізнавальної діяльності та усвідомлення значущості рефлексивної позиції в особистісно-професійному удосконаленні.

До науково-теоретичних відносяться знання про сутність та структуру культурологічної підготовки і від рівня засвоєння яких залежить успішне вирішення культурологічних проблем у майбутній професійно-педагогічній діяльності; усвідомлення соціальної значущості означеної підготовки, сприйняття вимог педагогічної професії та усвідомлення пред'явлення їх до власної особистості; самовиховання якостей, моделюючих особистість майбутнього вчителя початкової школи. Практичні знання – це знання про форми, методи, засоби, прийоми культурологічної підготовленості, оцінювання їхньої ефективності та важливості для майбутньої професійно-педагогічної діяльності культурологічного спрямування [4].

Ми враховували висновки С. Гончаренка про те, що знання як особлива форма відображення дійсності виражаються в поняттях, судженнях, умовиводах, концепціях, теоріях і мають характеризуватися систематичністю, усвідомленістю та осмисленістю [5].

Оволодіння майбутніми вчителями системою культурологічних знань та вмінь є фундаментом, базовим підґрунтям культурологічної діяльності, сприяючи усвідомленню категоріального апарату, інтегративності та комплексності культурологічної підготовки, усвідомленню її ролі та місця як підсистеми у цілісній системі професійно-педагогічної підготовки.

Зміст останньої слід також розглядати як комплексний, що має забезпечити інтеграцію дисциплін цього циклу і бути спрямованим на утвердження людини як найвищої соціальної цінності, забезпечуючи ґрунтовний загальнокультурний розвиток особистості майбутнього вчителя.

Аналіз освітнього процесу ВНЗ, як свідчить практика, спрямований до цього часу, на жаль, лише на вузькопредметну розрізнену підготовку майбутніх учителів, залишаючи осторонь невиявлений і нереалізований культурологічний потенціал навчальних вузівських дисциплін. У цьому контексті культурологічні знання та вміння мають забезпечити розуміння і осмислення феноменів культури, їх ролі у людській життєдіяльності, володіння способами освоєння, присвоєння, збереження і передачі соціально-культурного досвіду, базисних цінностей культури, оцінювання досягнень культури в історичному та цивілізованому напрямках їх розвитку, здатність до діалогу як способу ставлення до культурних феноменів, набуття досвіду освоєння національно-культурних здобутків [6].

Формування культурологічних знань та вмінь не вимагає збільшення навчальних годин на вивчення культурологічних дисциплін чи продовження термінів навчання. Досить ефективним, як свідчить практика, є органічне включення культурологічної проблематики у зміст циклів гуманітарних, фундаментальних, професійно орієнтованих дисциплін, або ве-

дення спеціальних курсів чи практикумів, що й було зроблено нами у подальшому проведенні формувального етапу дослідно-експериментальної роботи.

У світлі досліджуваної нами проблеми якісним показником пізнання є глибина філософських, загальнонаукових і спеціальних знань. У контексті культурологічної підготовки майбутнього вчителя це означає постійний пошук нової культурологічної інформації, розробку новітніх методів презентації та активізації культурологічного матеріалу з метою донесення краси світу, створеною за багатовікову історію, до серця кожного вихованця і втілення її у культуру особистості і моральні відносини між людьми.

Отже, усвідомлення, осмислення та опанування майбутніми вчителями системою знань щодо культурологічної підготовки та набуття ними вмінь їх практичного застосування в контексті вимог до професійно-педагогічної діяльності вчителя початкової школи та особистісних якостей, мають, на наш погляд, забезпечити ефективність культурологічної підготовки майбутніх фахівців.

Актуалізація третьої умови зумовлена фундаментальними психолого-педагогічними положеннями про те, що тільки діяльність є універсальною формою функціонування особистості (В. Давидов, О. Леонтьєв), сприяючи актуалізації культурологічних знань, які стають критеріальними для усвідомлення практичної професійно-педагогічної діяльності в культурологічному аспекті. Як свідчить практика, залучення студентів до культурологічної діяльності за допомогою доцільного добору та поєднання традиційних та інноваційних методів і форм, стимулюють їхню активність до усвідомлення та оволодіння структурними компонентами культурологічної підготовки, сприяючи формуванню культурологічних умінь й розвитку особистісних якостей [7].

Згідно з культурологічним підходом професійно-педагогічна підготовка має сприяти створенню оптимальних умов засвоєння загальнолюдської і національної культури, усвідомленню і самореалізації особистістю власних культурних потреб, інтересів і здібностей. Навчально-виховний процес має стати культурно-освітнім, спрямованим на культурний розвиток особистості, набуття нею досвіду культурної поведінки, надання їй педагогічної допомоги та підтримки в культурній самоідентифікації та самореалізації культурно-творчого потенціалу [8].

Як відомо, форми і методи освітнього процесу передбачають певну послідовність передачі навчального-матеріалу та його репродуктивне відтворення студентами на заліках, екзаменах, семінарах тощо. Підбір і використання методів, адекватних цілям культурологічної підготовки, засвідчило, що педагогічно доцільними є методи формування свідомості особистості: бесіда, диспут, приклад, розповідь; методи організації діяльності та формування суспільної поведінки особистості: вправи, навчально-виховні ситуації, приклад; методи контролю та самоконтролю, найбільш дієвими з яких є методи самовиховання. Означені методи, впливаючи на свідомість, почуття, волю особистості, сприяють стимулюванню процесу культурологічної підготовки майбутніх учителів.

Одним із провідних у цьому контексті є метод створення навчально-виховуючих ситуацій, який доцільно використовувати як у процесі навчальної, так і позанавчальної діяльності. Формуючи і розвиваючи культурологічні вміння, особистісні якості, він спонукає до конкретної культуротворчої діяльності з подальшим усвідомленням її мотивації, сприяє формуванню й розвитку соціально-перцептивних здібностей майбутніх учителів [9].

Практика свідчить, що позитивний результат в оволодінні майбутніми учителями системою культурологічних знань та вмінь, усвідомлення їх значущості й необхідності у майбутній професійній діяльності, надають ділові та рольові ігри, в яких відпрацьовується практика культурологічної поведінки, стратегія культуро-творчої міжособистісної взаємодії на гуманістичних засадах, навичок колективної взаємодії та засадах партнерства між викладачем і студентами, при яких студент визнається викладачем не об'єктом виховного впливу, а суб'єктом свого виховання [10]. Така позиція зумовлюється принципом єдності навчального і виховного процесів ВНЗ, за яким викладач університету виступає суб'єктом гуманістичного виховання студентів, у відповідності з яким він має відповідати певним вимогам, а саме: потребою і здатністю до активної і різнобічної професійної і спеціально-культурної діяльності; бути тактовним, терплячим та терпимим у стосунках зі студентами, готовим сприймати та підтримувати їх, а якщо потрібно, то й захищати; розуміти своєрідність та відносність автономності саморозвитку особистості; вміти забезпечити внутрішньогрупове та міжгрупове спілкування; знати особливості психічного розвитку студентів і прагнути разом з ними створювати умови, необхідні для саморозвитку.

Вирішуючи типові завдання культурологічної підготовки у процесі ігрової діяльності, майбутні вчителі оволодівають необхідними вміннями для вирішення професійно-педагогічних ситуацій культурологічного спрямування, коректуючи структуру особистісних показників рівнів культурологічної підготовленості, аналізуючи їх, оцінюючи і вносячи позитивні зміни.

Важливого значення для застосування культурологічних знань та вмінь у системі професійної підготовки фахівців набувають: комунікативний тренінг, «мозковий штурм», розширення культурологічного лексичного запасу майбутнього вчителя початкової школи за рахунок уведення слів і виразів, що розкривають структурні компоненти культурологічної підготовки, написання творів-аналізів за підсумками педагогічної практики; використання аудіо-, відеоматеріалів, інтернет-технологій та ін. [11].

Ефективність цілеспрямованої навчально-виховної роботи неможлива без урахування системи принципів – вимог до означеного процесу, виконання яких сприяє культурологічній підготовці майбутніх учителів, їх саморозвитку та самовдосконаленню.

У контексті досліджуваної проблеми до принципів – вимог, що зумовлюються встановленими наукою закономірностями, ми визначили такі: гуманізацію навчально-виховного процесу, цілісності, не-

перервності, комплексності, інтеграції, активної комунікації, органічного поєднання особистісного та діяльнісного підходів.

Так, орієнтація виключно на особистісний підхід нерідко залишає поза увагою нормативні елементи діяльності та зниження якості обов'язкових культурологічних знань, умінь і навичок. Домінування діяльнісного підходу нерідко призводить до того, що індивідуальні можливості студентів залишаються поза увагою, вони звикають працювати формально, у рамках жорстко окреслених вимог не виявляючи креативності та ініціативи [12]. Тільки за єдності обох підходів майбутній учитель зможе самореалізуватися у професійно-педагогічній діяльності культурологічного спрямування.

5. Результати дослідження та їх обговорення

Аналіз результатів формувального експерименту засвідчив, що в експериментальній групі, де проведено цілеспрямовану роботу з досліджуваного утворення, виявилось 35 % студентів з високим рівнем культурологічної підготовленості (проти 24 % до початку експериментальної роботи). Середнього рівня означеної підготовленості досягли 49,5 % майбутніх учителів експериментальної групи (порівняно з 38 % до початку формувального етапу експерименту). Відсоток студентів, у яких було виявлено низький рівень культурологічної підготовленості порівняно з результатами констатувального етапу експерименту в експериментальній групі значно знизився (з 33,9 % до 15,5 %). Одержані результати свідчать про доцільність реалізації у ВНЗ експериментальної методики і педагогічних умов культурологічної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Таким чином результати дослідження засвідчили, що після завершення формувального етапу експерименту суттєво зросли рівні культурологічної підготовленості студентів.

Отже, реалізовані педагогічні умови культурологічної підготовки майбутніх учителів початкової школи засвідчили свою ефективність та доцільність.

6. Висновки

Культурологічна підготовка майбутніх учителів початкової школи є важливою складовою професійної підготовки та професійно-педагогічної культури майбутніх фахівців. Її реалізація вимагає відповідних педагогічних умов. Спираючись на результати аналізу науково-педагогічних джерел, ми довели значущість забезпечення позитивної мотивації майбутніх учителів до культурологічної підготовки та відповідної рефлексивної позиції стосовно її удосконалення; обґрунтували важливість опанування майбутніми вчителями сукупністю культурологічних знань та набуття ними культурологічних вмінь практичного їх застосування; теоретично обґрунтувати проблему залучення майбутніх учителів до активної культурологічної діяльності.

Обґрунтовані педагогічні умови в поєднанні з системою визначених принципів, на нашу думку, сприятимуть ефективності культурологічної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Подальшого дослідження потребує ефективність визначених педагогічних умов шляхом апробації та експериментальної перевірки в умовах навчально-виховного процесу університету.

Література

1. Хору́жа, Л. Л. Етична компетентність майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика [Текст]: монографія / Л. Л. Хору́жа. – К.: Держ. вид-во «Преса України», 2003. – 320 с.
2. Гриньова, В. М. Педагогічна культура майбутнього вчителя [Текст]: монографія / В. М. Гриньова // Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм у системі підготовки освітянських кадрів: здобутки, пошуки, перспективи. – К.: Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. – 432 с.
3. Семченко, В. А. Психологія педагогічної діяльності [Текст]: навч. посіб. / В. А. Семченко. – К.: Вища школа, 2004. – 335 с.
4. Іванова, Т. В. Культурологічний компонент у підготовці майбутнього педагога [Текст]: наук.-метод.зб. / Т. В. Іванова; ред. В. О. Зайчук; М-во освіти і науки України, Наук. метод. центр вищ. освіти // Нові технології навчання. – К., 2001. – С. 34–38.
5. Гончаренко, С. У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям [Текст] / С. У. Гончаренко. – К.; Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2010. – 308 с.
6. Зюзіна, Т. О. Культурологічна підготовка студентів у вищих навчальних закладах: теоретико-методологічні засади змісту освіти [Текст]: монографія / Т. О. Зюзіна. – Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2009. – 384 с.
7. Найдюнов, І. Болонський процес: культурологічні парадигми [Текст] / І. Найдюнов // Освіта і упр. – 2004. – Т. 7, № 2. – С. 60–66.
8. Руденко, В. Н. Культурологіческие основания целостности содержания высшего образования [Текст] / В. В. Руденко // Педагогика. – 2004. – № 1. – С. 42–48.
9. Харитонов, С. В. Основные структурные компоненты культурологической компетенции [Электронный ресурс] / С. В. Харитонов // Современные научные исследования и инновации. – 2013. – № 7. – Режим доступа: <http://web.snauka.ru/issues/2013/07/25475>
10. Шевнюк, О. Л. Культурологічна освіта майбутнього вчителя: теорія і практика [Текст] / О. Л. Шевнюк. – К.: Вид-во нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова, 2003. – 232 с.

11. Голубенко, О. Про культурний аспект і вектор інновацій в освітній діяльності вищої школи [Текст] / О. Голубенко, М. Чурсін, В. Гайдуков. – К.: Педагогічна думка, 2007. – С. 108–122.

12. Семченко, В. А. Пріоритети професійної підготовки: діяльнісний чи особистий підхід [Текст]: монограф. зб. ст. / В. А. Семченко // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи. – К., 2000. – С. 176–203.

References

1. Khoruzha, L. L. (2003). Etychna kompetentnist' maybutn'oho vchytelya pochatkovykh klasiv: teoriya i praktyka. Kyiv: Derzh. vyd-vo «Presa Ukrainy», 320.
2. Hryn'ova, V. M. (2015). Pedahohichna kul'tura maybutn'oho vchytelya. Pedahohichna tvorchist', maysternist', profesionalizm u systemi pidhotovky osvityans'kykh kadriv: zdobutky, poshuky, perspektyvy. Kyiv: Vydavnytstvo NPU imeni M. P. Drahomanova, 432.
3. Semchenko, V. A. (2004). Psykholohiya pedahohichnoyi diyal'nosti. Kyiv: Vyscha shkola, 335.
4. Ivanova, T. V. (2001). Kul'turolohichnyy komponent u pidhotovtsi maybutn'oho pedahoha. Novi tekhnolohiyi navchannya. Kyiv, 34–38.
5. Honcharenko, S. U. (2010). Pedahohichni doslidzhennya: metodolohichni porady molodym naukovtsyam. Kyiv; Vinnytsya: TOV firma «Planer», 308.
6. Zyuzina, T. O. (2009). Kul'turolohichna pidhotovka studentiv u vyshchyykh navchal'nykh zakladakh: teoretyko-metodolohichni zasady zmistu osvity. Luhans'k: Vyd-vo DZ «LNU imeni Tarasa Shevchenka», 384.
7. Nayd'onov, I. (2004). Bolons'kyi protses: kul'turolohichni paradyhmy. Osvita i upr, 7 (2), 60–66.
8. Rudenko, V. N. (2004). Kul'turolohycheskye osnovanyya tselostnosti soderzhanyya vyssheho obrazovanyya. Pedahohyka, 1, 42–48.
9. Kharytonova, S. V. (2013). Osnovnye strukturnye komponenty kul'turolohycheskoj kompetentsyy. Sovremennye nauchnye issledovaniya i innovacii, 7. Available at: <http://web.snauka.ru/issues/2013/07/25475>
10. Shevnyuk, O. L. (2003). Kul'turolohichna osvita maybutn'oho vchytelya: teoriya i praktyka. Kyiv: Vyd-vo nats. ped. un-tu im. M. P. Drahomanova, 232.
11. Holubenko, O., Chursin, M., Haydukov, V. (2007). Pro kul'turnyy aspekt i vektor innovatsiy v osvitniy diyal'nosti vyshchoyi shkoly. Kyiv: Pedahohichna dymka, 108–122.
12. Semychenko, V. A. (2000). Priorytety profesynoyi pidhotovky: diyal'nisnyy chy osobystyy pidkhid. Neperervna profesynna osvita: problemy, poshuky, perspektyvy. Kyiv, 176–203.

*Рекомендовано до публікації д-р пед. наук, професор Барбіна Є. С.
Дата надходження рукопису 18.07.2016*

Вінник Тетяна Олександрівна, викладач, кафедра педагогіки дошкільної та початкової освіти, Херсонський державний університет, вул. Університетська, 27, м. Херсон, Україна, 73000
E-mail: tanya.vinnik@gmail.com